

© **Іванов Є. В.**

S. H. Schwartz // SUHSE. — 2010. — № 5. — P. 12-16.

8. Haller M. Charting the Globe: The International Social Survey Programme / 1984-2009 / Haller M. Jowell R, Smith T. — London : Routledge, 2009. — 108 p.

9. World Heritage series / [UNESCO Publishing] / Geneva: Skira Editore S. P. A., 2002. — 384 p. — ISBN 978-92-3-103869-3.

10. Safeguarding Intangible Cultural Heritage / [UNESCO Publishing] / Geneva: Skira Editore S. P. A., 2009. — 368 p.

11. Дегтярев А. А. Основы политической теории / Дегтярев А. А. — М. : Высшая школа , 1998. — 239 с.

12. Карадже Т. В. Конфуцианство как основа формирования общественно-политических идеалов современного Китая / Карадже Т. В., Савин И. А. // Вестник Российского университета дружбы народов. — 2004. — № 1 (5). — С. 97-106.

13. Головачева Л. И. Конфуцианство, мир и развитие в XXI веке / Л. И. Головачева // Восток. — 2000. — № 2. — С. 38-45.

14. Bacer W. E. America's Crisis of Values : Reality and Perception / Princeton, Princeton University Press , 2004. — 328 p.

Іванов Є. В. – кандидат історичних наук, доцент кафедри соціології, філософії та права Одеської національної академії харчових технологій.

УДК: 165: 338.268

ГНОСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена дослідженню гносеологічних засад планування в соціальному управлінні та отриманню нових знань в рамках загальноприйнятої парадигми соціального розвитку.

Ключові слова: *планування, парадигма, суб'єкт соціального управління, сценарій майбутнього.*

Статья посвящена исследованию гносеологических основ планирования в социальном управлении и получению новых знаний в рамках общепринятой парадигмы социального развития.

Ключевые слова: *планирование, парадигма, субъект социального управления, сценарий будущего.*

The article is devoted to research of gnoseological basis of planning in social management and growth of new knowledge within the framework of the generally accepted paradigm of social development.

Keywords: *planning, paradigm, subject of social management, scenario of the future.*

Тривалий час осмислюючи феномен соціального управління більшість філософів зосереджувалась на складних фундаментальних питаннях типу: Як запобігти класовим та національним конфліктам? Яким чином впорядкувати стосунки між окремими особистостями та цілими соціальними групами? Як досягти злагоди всередині нації? Який шлях суспільного розвитку є оптимальним? Пошук відповідей на них спричиняв запеклі дискусії та виступав в ролі каталізатора, який пришвидчував розвиток соціальних наук. Накопичено було величезний емпіричний матеріал, побудовано десятки і сотні теорій. Однак з появою і розвитком постіндустріального, інформаційного суспільства в розвинених країнах Заходу та рецепцією цієї суспільної моделі в інших частинах світу людство стикнулося з декількома важливими проблемами. Так, наприклад, виявилось, що суб'єкти соціального управління об'єктивно не можуть використовувати в своїй діяльності весь науковий доробок суспільних наук, бо лише для його ретельного вивчення потрібно витратити десятки років, крім того специфіка кожної окремо взятої держави часто примушує знову і знову переглядати вже отримані і апробовані в інших країнах знання, а кожний новий день приносить нові виклики, ще не осмислені науковою спільнотою. Для вивчення цих проблем необхідне глибоке філософське осмислення управлінських процесів в соціальному управлінні і особливо його гносеологічних засад. Очевидно, що в процесі соціального управління виникають нові знання і цей аспект є важливим і малодослідженим. Підводячи підсумок в окресленні вищезазначених проблем автор статті дійшов висновку, що основою для їх розв'язання є дослідження гносеологічної картини соціального

управління. Оскільки вирішення даного завдання неможливо викласти в обмеженому об'ємі статті, автор зосередився на дослідженні гносеологічних засад планування в сфері соціального управління, як одного з базових управлінських процесів. Мета статті – дослідити гносеологічні засади планування в сфері соціального управління. Основні завдання: визначити як суб'єкт соціального управління в процесі планування пізнає об'єкт; проаналізувати яким чином виникають нові знання. Об'єктом дослідження виступає процес пізнання людиною соціуму актуалізований плануванням соціального управління, предметом – пізнавальна діяльність суб'єкту соціального управління.

Ми знаходимо вказки на прийоми і принципи управління державою і суспільством не тільки в давніх історичних документах адміністративного характеру, а й в різноманітних літературних джерелах, священних текстах, таких як «Упанішади», «Біблія», «Коран» тощо. Для міфологічного та релігійного типу свідомості проблеми пізнання для суб'єкта управління не існувало. Суспільство змінювалося дуже повільно, його структура і соціальні процеси згідно до релігійних догм були раз і назавжди визначені вищими силами. Проте знання про управління накопичувались і осмислювались давніми філософами, а з плином століть людське суспільство удосконалювалось, виникали продуктивні види господарства – землеробство і скотарство, соціальна диференціація, поділ праці на фізичну і розумову. Все це пришвидчувало розвиток знань про суспільство і в античні часи відбувся якісний стрибок у їх еволюції, спричинений виникненням власне філософського способу мислення, що широко застосовувався давніми греками. Платон в загальновідомій праці «Держава» поряд з іншими ідеями висловив думку про те, що суспільство і суспільні процеси можна і потрібно пізнавати. Філософ досліджував етичні, політичні і економічні проблеми і на основі їх дослідження запропонував як альтернативу існуючим соціальним порядкам нове суспільство, що мало складатись з правителів, воїнів та виробників (землеробців і ремісників). В той же час він не виділяв ніяких особливостей в пізнавальному процесі для суб'єктів управління, хоча й покладав на вищу верству відповідальність за все, що відбувається в соціумі [1, с. 356].

Теорія та практика соціального управління продовжували привертати жваву увагу і в часи середньовіччя, що відобразилось у виникненні прагматичної традиції соціального управління, фундатором якої став Н. Маківеллі. В своєму трактаті «Державець» він фактично дав практичні рекомендації для втримання і посилення одноосібної влади. В його концепції було намічено певні гносеологічні принципи, якими мав керуватись державний діяч, хоча прямо він про них не говорив. Мислитель звертав увагу на те, що кожна держава живе за своїми законами, які суб'єкт управління може пізнати і використати в своїх цілях. В своєму пізнанні державці мають орієнтуватись ті моделі пізнання та управління, які залишили по собі успішні правителі: «Неможливо зрівнятись у доблесті з тими, кого ми вибираємо за приклад, але людині розумній необхідно вибирати ті, шляхи, що були прокладені великими людьми». Тобто Н. Макіавеллі запропонував використовувати методи пізнання суспільства і управління ним, до яких можна було застосувати критерій ефективності [2, с. 42].

Філософія соціального управління пережила в XVIII і особливо в XIX ст. складну колізію, пов'язану з бурхливим розвитком капіталізму в багатьох країнах світу і появою надзвичайно складних завдань і проблем, що потребували вирішення. Еволюція поглядів на процес пізнання суспільства і управління ним була відображена в працях класиків соціалізму, комунізму та анархізму. Було здійснено декілька соціальних експериментів на зразок побудови комуністичного ладу в Радянському Союзі, результати яких виявились досить суперечливими. В той же час розвиток соціальних наук, особливо соціології на Заході, а також необхідність регулювання капіталістичної економіки, про циклічність кризових станів якої висловив думку ще К. Маркс, вплинули на формування парадигми сучасного соціального управління. В історії розвитку епістемології управління на різних етапах найбільшу увагу дослідників привертала та чи інша проблематика: детерменізм і причинність появи нового знання, динамічні та статистичні закономірності, пошуки характерних особливостей наукового дослідження, відкриття та обґрунтування, співвідношення логіки і інтуїції, індукції та дедукції, емпіричного та теоретичного рівнів знання. Однак гносеологічні засади управління залишаються маловивченими як у вітчизняній, так і в західній філософській науці, тому актуальність даної статті не викликає сумнівів.

Оскільки праці класиків марксизму-ленізму були просякнуті історичним оптимізмом і вірою в те, що за комунізмом майбутнє, то вважалось, що розвиток суспільства в Радянському Союзі міг йти тільки по висхідній лінії, саме тому головною парадигмою соціального управління і власне планування було визнання, що завтрашній день буде кращим ніж сьогоднішній, а сьогоднішній день є кращим, ніж день вчорашній. Априорі вважалось, що зовнішнє середовище незмінне, а акцент при плануванні ставився на аналіз внутрішніх можливостей і ресурсів соціума. Альтернативні сценарії розвитку подій не розроблялися, що призводило до несприятливих наслідків, особливо в зовнішньоекономічній і

зовнішньополітичній політиці. В основі сучасного соціального управління лежить аналіз перспектив розвитку при певних припущеннях про зміни зовнішнього середовища, в якому розвивається суспільство.

Для того щоб перейти до розгляду гносеологічних засад управління, необхідно спочатку окреслити його специфіку. Управління як вид людської діяльності виникло тоді, коли з'явилася необхідність організувати суспільну діяльність людей. Один з корифеїв теорії управління Г. Саймон висловився з цього приводу так: «Коли дві людини спільними зусиллями пересувають камінь, який поодиноці не зрушити, то тут вже виникають зачатки управління. Проста дія набуває двох важливих якостей, перетворюючись в те, що називається управлінням. Ці якості – мета (зрушити камінь) і спільні дії (декілька людей об'єднують свої зусилля для виконання завдання, що не може бути виконано без такого об'єднання). Управління в широкому розумінні цього слова може бути визначене як діяльність груп людей, що об'єднують свої зусилля для досягнення спільних цілей» [3, с. 21].

Для потреб розвиненого суспільства було створено складний механізм соціального управління. Соціальне управління – це складний механізм впливу на соціум, в першу чергу на потреби, інтереси, мотиви діяльності людей. Він складається з політичних інститутів (держава, партії, суспільні організації, громадянське суспільство), економічних засобів впливу (власність, ціни, податки, фінансово-кредитна система) та духовної (ідеологічної) системи впливу на вподобання, систему цінностей, морально-етичні норми через освітянські заклади, різноманітні мас-медіа, мистецтво та культуру. З соціальним управлінням пов'язані інтереси багатьох людей, як всередині його інститутів, так і поза їх межами.

Якщо взяти за точку відліку найпростішу модель управління, запропоновану Г. Саймоном, то необхідно зазначити, що соціальне управління в наш час є найбільш складним видом управлінської діяльності, оскільки для його здійснення необхідно поставити не одну мету, а розробити систему цілей або завдань, організувати спільні дії десятків тисяч, а то й мільйонів людей, об'єднати зусилля багатьох соціальних груп (курсів автора). Новий цикл управління починається з планування, саме тому цей процес такий важливий, від нього багато в чому залежить успіх організації. Функція планування для соціального управління є базовою і означає вироблення та прийняття певних установок і очікувань, що стосуються майбутнього, ставлять перед суб'єктом і об'єктом управління певні завдання. Планування – це спосіб забезпечення єдності дій всіх членів організації в досягненні її загальних цілей, тобто суб'єкт повинен вирішити наступні завдання: 1) визначити який стан об'єкта необхідно досягти; 2) які інструменти і методи необхідно для цього застосувати, на які ресурси можна розраховувати; 3) які перешкоди можуть постати при реалізації вибраних мрій і як їх оминати. Ні один суб'єкт соціального управління не розпочинає процес планування з чистої сторінки. В процесі соціалізації і, особливо, здобуття освіти в нього формується уява про те, що собою предствалляє соціум, якими фундаментальними характеристиками він наділений, і якими методами можна на нього впливати. Під час планування суб'єкт управління повинен чітко відповісти на низку питань: Де зараз знаходиться соціум? Які умови його існування та розвитку? Які існують ресурси для здійснення організаційної діяльності? Куди повинно рухатись суспільство? Які його короткострокові та довгострокові цілі? Яким чином їх можна досягти? На ці питання співзвучні з тими, які в свій час задав собі І. Кант: «Що я можу знати? Що я повинен робити?» передбачає відповіді парадигма соціального розвитку, що використовується в суспільстві.

Отже, виділяють декілька основних завдань, які повинні бути вирішені в процесі планування:

- аналіз стану, в якому знаходиться суспільство;
- визначення основних цілей і завдань розвитку соціуму;
- розробка стратегії мобілізації ресурсів організації для досягнення основних цілей і завдань її розвитку;
- прогнозування та деталізація сприятливих і несприятливих сценаріїв розвитку подій;
- встановлення сфери і масштабу необхідних змін;
- прийняття стратегічних рішень;
- впровадження планових заходів;
- контроль над реалізацією плану.

Планування не може дати вичерпної картини майбутнього. Його результат – це побудова вірогідного сценарію розвитку подій, однак, очевидно, що навіть така вірогіднісна картина краща за повну відсутність будь-якого плану. Його можна класифікувати за декількома основними критеріями: 1) за ступенем охоплення (загальне і часткове); 2) за змістом (творче, стратегічне, тактичне і оперативне); 3) за строками (коротко-, середньо- і довгострокове). Застосовують певні критерії і під час вибору

форми планування, які можна назвати його діалектичними принципами: 1) повнота (врахування необхідних умов, факторів, ресурсів, подій тощо); 2) точність; 3) неперервність; 4) гнучкість.

Для розуміння специфіки гносеологічного процесу в плануванні необхідно визначити його суб'єкт і об'єкт. Основним суб'єктом соціального управління є державні органи, діяльність яких персоніфікується в діях їх керівників та співробітників. Соціальні системи, в принципі, одночасно є суб'єктом і об'єктом управління, що визначає необхідність розглядати суб'єкт і об'єкт управління як дві системи, що знаходяться в постійній взаємодії. При цьому суб'єкт управління виступає як частина об'єкту, його величина і структура залежать від особливостей останнього. Звідси можна зробити висновок, що функціонування суб'єкта управління визначається головним чином особливостями об'єкта [4].

Суспільство не може існувати без окремих людей, мислячих, наділених індивідуальними особливостями і здібностями, але ці окремі люди можуть бути суб'єктами пізнання лише завдяки тому, що вони вступають між собою в певні суспільні відносини, включені в соціальну структуру, використовують доступні їм ресурси. Таким чином, процес пізнання обумовлений структурою пізнавальних здібностей людини, рівнем розвитку пізнання, який в свою чергу залежить від існуючих суспільних умов.

Суб'єкт управління спирається в процесі планування в першу чергу на загальноприйнятю в суспільстві парадигму соціального розвитку. Термін «парадигма» є ключовим у розумінні технології отримання нових знань в процесі планування. Ідею парадигмального розвитку науки запропонував в 1962 р. Т. Кун в своїй ґрунтовній праці «Структура наукових революцій». Т. Кун використав в якості концептуального модуля приросту знання сукупність теорій, які складають деяку метатеоретичну єдність, тобто парадигму, яка базується на особливих онтологічних і гносеологічних ідеалізаціях і установках, розповсюджених в певному суспільстві. При цьому передбачається, що різні парадигми непорівнянні одна відносно іншої, так як операцію порівняння можна застосовувати лише до різних теорій в рамках однієї парадигми. Конкуренція між різними парадигмами призводить до визнання однієї з них і відкидання іншої. Самі по собі спостереження і досвід не визначають специфіки приросту знань в тій чи іншій сфері. Формотворчими інгредієнтами є особистісний та історичний фактори – елементи, очевидно, випадкові і довільні. Концептуальна модель розвитку науки Т. Куна може бути з деякими застереженнями застосована для аналізу гносеологічних засад управління [5].

Прийняття певної парадигми соціального управління являє собою прийняття певних результатів роботи інших суб'єктів. Однак ці результати приймаються не механічно, а переосмислюються по-новому і адаптуються для специфічних ситуацій. Крім того існує ціла низка питань вирішення яких залишається на розсуд суб'єкта. Суб'єкт соціального управління може по-різному розуміти свою роль в суб'єктно-об'єктних відносинах, які складаються між ним та соціумом. Історія дає нам числені приклади тиранів, що намагались виступати для своїх народів месіями, вести їх до примарної мети драматичним, сповненим тернів шляхом. Керівники такого роду намагались узурпувати владу, знищити інакомислячих і відчували себе справжніми повелителями. Як свідчить практика таке однобічне розуміння своєї ролі суб'єктом соціального управління нерідко призводить до національної катастрофи, а от ті суб'єкти, які намагаються вирішити проблеми соціума, в тій чи іншій формі відповісти на виклики часу, висувають такі ідеї суспільного розвитку, що рухають суспільство вперед, підвищують самосвідомість нації і кожного її окремо взятого елемента. Успіх застосування парадигми у вирішенні поточних завдань відкриває можливість постановки інших, більш складних проблем.

Приріст нових знань може активно відбуватись в рамках загальноприйнятої парадигми, яка визначає розвиток соціума в тому чи іншому напрямку, але цей процес не безкінечний і має обмеження. В той чи інший момент суб'єкт для вирішення невідкладних і гострих проблем повинен вийти за межі встановлені парадигмою, хоча це відбувається лише за наявності у суб'єкта політичної волі. Суб'єкт на свій розсуд вибирає альтернативу загальноприйнятим канонам управління, наприклад, Т. Рузвельт в свій час відкинув ліберальну модель управління економікою, що не передбачала активного втручання держави в економічне життя, і почав жорстко регулювати його. Цей крок став запорукою успіху і створив можливості для вибуху нових знань, що були пов'язані з новими реаліями, згодом з'явилися цілі науково-дослідні інститути, що вивчали яким чином краще регулювати економіку США.

Яким же чином парадигма соціального управління застосовується на практиці і яке значення вона має для приросту знань? По-перше, вона є по суті відправною точкою в плануванні і конструюванні майбутнього. Її прийняття дозволяє суб'єкту долучитись до тих знань, що вже були апробовані на практиці. По-друге, в рамках цієї парадигми відбувається подальше накопичення знань, розвитку мислення, його перевірка на практиці. Недарма в «Тезисах про Фейербаха» К. Маркс стверджував: «На

практиці людина повинна довести істинність, тобто дієвість, могутність, поцсторонність свого мислення. Суперечка про дієвість, або недієвість мислення, ізолюючогося від практики, це абсолютно схоластичне питання» [6, с. 380].

На сьогоднішній час більшість суб'єктів соціального управління відштовхується від того, що соціальний процес є однорідною серією взаємопов'язаних причинними або структурно-функціональними залежностями явищ. При цьому соціальні феномени (в нашому випадку – управлінські дії) виникають внаслідок взаємодії людей в соціальному просторі, безпосередньо в контактній групі або опосередковано через приналежність індивідів до спільностей, соціальних організацій та інститутів. Парадигма соціального управління ставить перед суб'єктом певні пріоритети, проблеми для розв'язання і дає йому інструменти для цього. Це не елімінує ініціативу суб'єкта так як він повинен постійно уточнювати і розбудовувати парадигму соціального розвитку, пристосовуючи її до проблем сьогодення. Можна сказати, що вона є компасом для визначення напрямку руху, але маршрут прокладати доводиться власноруч.

Що ж відбувається безпосередньо під час вирішення завдань планування? Спершу суб'єкт управління повинен ретельно проаналізувати стан суспільства, його можливості, ресурси, шляхи їх мобілізації. Вже на цьому етапі можливий приріст знань та несподівані відкриття, застосування нових ідей соціального розвитку. Головне, щоб суб'єкт не був вкрай зашорений ідеологічними установками на кшталт побудови комуністичного ладу в окремій країні. Так, у КНР вчасно зрозуміли, що лібералізація економічного життя країни може бути корисною для суспільства і не несе загрозу існуючому ладу.

Суб'єкту в процесі планування доводиться приймати важливі рішення, пов'язані з вибором тієї чи іншої альтернативи. Якщо до його думок застосувати редукцію до елементарних операцій планування як процесу соціального управління, то виявиться, що найпростішими з них є застосування набутого в минулому досвіду і прогнозування. Суб'єкт, який планує певну діяльність, спирається в першу чергу на свій досвід. Він має певну уяву про те, яким чином зовнішнє та внутрішнє середовище організації (на макрорівні – всього соціуму, на мікрорівні – соціальної групи) відреагує на ті чи інші дії.

Для прогнозування подальшого розвитку подій в майбутньому суб'єкт соціального управління застосовує гіпотези. Як вказав А. Пуанкаре в своїй праці «Про науку», гіпотеза є важливим інструментом пізнання. Він розділив гіпотези на декілька видів. Одні з них допускають перевірку і підтверджуються досвідом, інші відкидаються не пройшовши випробування фактами, а деякі потрібні лише для фіксації думок. Більшість гіпотез засновані на індукції, що змушує суб'єкта чекати на повторення якогось явища, коли відтворюються обставини за яких воно відбулося вперше [7, с. 9].

Для того, щоб досягти необхідного результату суб'єкт управління повинен застосувати знання про соціум, а точніше про те, які наслідки треба чекати від тих чи інших заходів. Для цього нерідко потрібна допомога вчених-суспільствознавців. Оскільки, повністю поведінку передбачити неможливо (в кожній країні своя специфічна ситуація), то суб'єкт доповнює модель майбутнього своїми гіпотезами. Подальший хід подій їх або підтверджує, або ставить під сумнів. Так продукується нове знання про закономірності розвитку суспільства, відкриваються раніше невідомі причинно-наслідкові зв'язки.

Отже, планування тісно пов'язане з прогнозуванням, тобто вірогідністним судженням про стан соціуму в майбутньому. Тут суб'єкт управління стикається із значними труднощами, пов'язаними із специфікою об'єкту управління. Очевидно, що його масштаби і складність не можна порівняти з більшістю існуючих в світі організацій, тому передбачення розвитку суспільства – надскладне і дуже відповідальне завдання. В найпростіший спосіб ситуацію всередині свідомості суб'єкта управління можна виразити наступною схемою: «Я знаю, що моя дія № 1 викличе за собою реакцію № 1, після цього відбудеться подія № 1». Але під час реалізації описаного ланцюжка виникає щонайменше дві проблеми. Перша пов'язана з тим, що реакцію № 1 не можна спрогнозувати на всі 100 %, а тим більше неможливо точно передбачити подію № 1, № 2 і т. д., тому суб'єкт управління повинен враховувати під час планування непередбачуваність мінливого світу. В цій ситуації проявляється творчий характер процесу планування. Суб'єкт змушений самостійно конструювати майбутнє, створюючи необхідні передумови для настання очікуваних змін, подій. Для стороннього спостерігача реалізація успішного плану може здаватись справжнім дивом. Таким дивом, наприклад, видавалося європейцям і американцям економічне зростання Японії в післявоєнний період.

Друга проблема стає цілком зрозумілою, якщо ми врахуємо те, що й сам суб'єкт управління змінюється під впливом різноманітних факторів так само як і світ навколо нього. Скажімо, розповсюджений орган виконавчої влади у формі міністерства за якихось два тижні може досить сильно еволюціонувати, особливо якщо ці два тижні припадають на час формування нового кабінету

міністрів. Отже, той, хто складає міністерський план на рік-два повинен брати до уваги і можливість зміни внутрішньо-політичного курсу, а це означає необхідність довгострокових прогнозів. А. Пуанкаре довів за допомогою математики, що раціональне мислення не в змозі досягнути безмежну сукупність чисел, або варіантів, тому воно має певні обмеження і при застосуванні в управлінських процесах [7, с. 15]. Внаслідок цього для суб'єктів управління мають велике значення ірраціональні методи, в тому числі – інтуїція.

Практика доводить, що найкращих результатів в плануванні досягають ті, хто поєднує три базові операції: 1) критичне застосування досвіду; 2) прогнозування; 3) рефлексія. Поява нового знання в процесі управління відбувається під час поєднання всіх цих трьох операцій, своєрідного синтезу, яких частіше за все ґрунтується на інтуїції.

Безпосереднє інтелектуальне споглядання, інтуїція – це не те, що протистоїть логіці, а її внутрішній, важливий, необхідний елемент. Однак, мова йде не про постійну форму контакту суб'єктивного з об'єктивним, який органічно включає в себе практику. Інтуїція лише на перший погляд здається ізольованою від реального досвіду. Насправді вона постійно звернена до нього. Практично всі інтуїтивні винаходи, рішення базуються на аналогіях, асоціаціях, які дає нам багатовимірний світ. Нерідко минулий досвід накопичується у підсвідомості і виходить на поверхню у формі снів, передчуттів, просвітлень, які здаються суб'єкту ірраціональним проявом [9, с. 154].

Під час планування суб'єт повинен органічно поєднати гіпотези в теорію – більш розвинену форму організації наукового знання. Вона будується в основному за допомогою дедукції – метод виведення знання – логічних послідовностей з системи аксіом, достовірних фактів або припущень-гіпотез, які можуть бути використані суб'єктом. Точні теорії використовуються в природничих, технічних науках. Гуманітарне знання і філософія управління оперують поняттям теорії в широкому сенсі, як деякою сукупністю поглядів мислителя, системою висловлювань, ідей, направлених на пояснення і інтерпретацію знання, а також пізнавальну діяльність. Теоретичне знання необхідне, тому що воно виконує важливі функції – пояснення і передбачення.

Карл Поппер зробив спостереження, що існує багато теоретичних систем, що мають логічну структуру подібну до теоретичної системи визнаної вченими в якості системи емпіричної науки. Він описував ситуацію слідуючим чином: існує величезна, вірогідно, безмежна кількість «логічно можливих світів», а система, яку ми називаємо наукою, відображає лише один з них. Щоб логічно можливий світ суб'єкта управлінської діяльності став для нього джерелом знань, цей світ повинен відповідати трьом вимогам. По-перше, він повинен бути синтетичним (курсив К. Поппера), тобто без протиріч описувати можливий світ, тобто мати сувору дедуктивну структуру. По-друге, він не повинен становити метафізичну систему, а ґрунтуватись тільки на досвіді. По-третє, він мусить якимось чином відрізнитись від інших подібних систем [10, с. 61]. Ідеї Карла Поппера цілком справедливі і щодо побудови теорій в соціальному управлінні.

Суб'єкт соціального управління не просто спирається на загальноприйнятну парадигму соціального розвитку. Йому доводиться весь час її уточнювати, деталізувати, пристосовувати до нових умов. Він повинен мати чітке уявлення про об'єкт і закони, що визначають його розвиток. Крім простої екстраполяції тенденцій розвитку суспільства, суб'єкт в результаті планування створює нові ідеї і образи дня прийдешнього, задає новий вектор розвитку соціума. Однак не всі ідеї щодо майбутнього можуть бути використані, так як об'єкт управління має бачення щодо свого майбутнього, він активно осмислює дії і ідеї суб'єкта, намагається в той чи інший спосіб вплинути на нього. Очевидно, що планування буде мати найбільшу віддачу за декількох умов:

- суб'єкт управління є компетентним;
- суб'єкт пропонує нові ідеї, стратегію розвитку, яка може бути прийнята соціумом;
- суб'єкт ефективно використовує наявні ресурси (авторитет, владу, медіа тощо).

В цілому можна константувати, що під час процесу планування суб'єкт використовує парадигму соціального розвитку, тобто систему поглядів і ідей про соціум, крім того він наділений власним баченням проблем. Нові знання в рамках парадигми накопичуються внаслідок її уточнення, пристосовання до специфіки ситуації, аналізу і синтезу минулого досвіду. Прогнозування і рефлексія дозволяють відкрити нові причинно-наслідкові зв'язки між явищами і подіями, а інтуїція в поєднанні з творчим началом допомагає суб'єкту соціального управління конструювати найбільш сприятливий сценарій майбутнього та реалізувати його.

© Кавалеров В. А.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Платон. Государство. Сочинения в четырех томах; Ч. 1 / Платон ; [Под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса]. — Спб. : Изд-во С. Петерб. у-та, 2007. — Т. 3. — 752 с.
2. Макиавелли Николо. Избранные произведения / Николо Макиавелли; [пер. з італійської]. — М. : Художественная література , 1982. — 198 с.
3. Саймон Г. Менеджмент в организациях / Г. Саймон, Д. Смитбург, В. Томпсон. ; сокр. пер. с англ. под ред. А. М. Емельянова. — М. : Экономика , 1995. — 337 с.
4. Щёкин Г. В. Теория социального управления: Монография / Георгий Щёкин. — К. : МАУП, 1996. — 408 с. — Режим доступа до монографії. : http://www.pravo.vuzlib.net/book_z872_page_1.html.
5. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун ; [пер. з англ. И. З. Налетов , В. Н. Порус] — М. : ООО «Издательство АСТ» , 2002. — 605 с.
6. Маркс К. Избранные произведения в двух томах / Карл Маркс ; [пер. с нем. под ред. М. Б. Митина]. — Т. I. — Л. : Госполитиздат , 1941. — 437 с.
7. Пуанкаре А. О науке // Анри Пуанкаре ; [пер. с фр. осуществлен главной редакцией физико-математической литературы издательства «Наука»]. — М. : Наука , 1983. — 559 с.
8. Ивакин А. А. Диалектическая философия / Алексей Аркадиевич Ивакин. — Одесса : Феникс , 2007. — 440 с.
9. Поппер К. Логика и рост научного знания / Карл Поппер ; [пер. с англ. В. Н. Садовский]. — М. : Прогресс , 1983. — 605 с.

Кавалеров В. А. — кандидат педагогических наук, директор Одесского областного института усовершенствования учителей.

УДК: 112

КОНЦЕПТ ИННОВАЦІЙ: ЦІЛЕРАЦІОНАЛЬНИЙ І КРЕАТИВНИЙ АСПЕКТИ

В статті розглядається проблема інновації в контексті укорінення в життя соціуму, показана її сутність як цілераціональної дії по реалізації ідей, що відбивають актуальні запити соціоекономічного, технологічного поступу.

Ключові слова: інновація, цілераціональність, ідея, спонтанний, знання, традиція, евристика.

В статье рассматривается проблема инновации в контексте включенности в жизнь социума, показана ее сущность как целерационального действия по реализации идей, отражающих актуальные потребности социальноэкономического, технологического прогресса.

Ключевые слова: инновация, целерациональность, идея, спонтанный, знание, традиция, эвристика.

The paper considers the problem of innovation in the context of involvement in the life of society, shows its essence as a goal-oriented rational action to implement the ideas that reflect the actual needs of socioeconomic, technological progress.

Keywords: innovation, idea, knowledge, tradition, heuristic, spontaneous.

Вступ. Сучасні глобальні трансформації (культурні та соціальні) виникають у відповідь на цивілізаційний виклик сьогодення. Такий виклик має декілька основоположних складових (Є. Михайлева), а саме: аксіологічна (пов'язана із змінами ціннісних засад буття); просторова (розширення соціального простору життєдіяльності людини); національно-державна (зміщення значимості від національних і державних утворень до транснаціональних); ідентифікаційна (ускладнення процесу ототожнення себе з тим чи іншим соціальним простором чи системою ціннісних орієнтацій); посилення ролі свідомості (як відповідь на технократизм індустріального суспільства); інтелектуальна (вимога глибоких знань, навиків та вмінь); технологічна (перетворення технології на